

בשאלת היחס בין הכוחות הציויליים ובין מנהיגי הצבא בזמן מלחמה התקשו בגרמניה מאז ומתמיד. (התקופה של ביסמרק ומולטקה היא בניהול זה תקופה יוצאת מהכלל). בעיה זו עלולה להתפרץ בלבוש חדש. הניגודים הישנים בין המפלגה הנאצית לבין הרייכסוהר לא נעלמו כלל וכלל, אם כי בשנות שלטונו של היטלר חלו בהם תמורות מרחיקות לכת; ויתכן מאד כי בשעת משבר יתגלעו הניגודים האלה בצורה זו או אחרת. אמנם, כל זמן שמלחמת הבזק מביאה לידי הצלחות, ואמצעי הדימורליזציה בעורף האויב ואיגודי „הטור החמישי“ משפיעים את השפעתם בצורה ניכרת, – אין מקום לסכסוכים רציניים בין הצבא ובין המפלגה. אולם מה יקרה, אם מלחמה ממושכת, תכתיב את חוקיה היא, ותחסל את האפקטיביות של אמצעי-הקרב „פוליטיים“? אם היא תכריח את המפקדה להתנהג מתוך שיקולים אסטרטגיים בלבד וללכת בדרכים אשר תהיינה בלתי-פופולריות ותחסרנה כל קישוטים תעמולתיים? עדיין מוקדם לדון על כל אשר עלול להתרחש אז, וידו של איזה משני האגפים תהיה על העליונה. על כל פנים, צפויה סכנה חמורה לצבא הגרמני, אם לא יצליח לסיים את המלחמה הזאת במסעות מהירים ורצופי-נצחונות.

המלחמה הזאת, ככל מלחמה רצינית – עשויה להבליט את המעלות ואת החולשות של הצבאות הלוחמים (ואף של העמים הלוחמים). יתרונות הצבא הגרמני נתגלו עד כה במידה רבה. הימים הבאים יוכיחו את חסרונותיו וחולשותיו, והם הם אשר יכשילוהו לבסוף.

קולונל קלימדין גרנקור

החייל הסורי והארמני בצבא צרפת בליונט

שני המאמרים המוגשים בזה הם פרי עטו של קצין צרפתי בעל נסיון של שירות רב בגדודים המוסלמיים של צרפת בכלל, וביחוד במערכות הליונט הצרפתית. התקופה הנידונה כאן היא תקופת שנות ההשתלטות הראשונה של צבא צרפת בסוריה וקיליקיה, ימי פעולות „השדרות הנעות“ בפנים השטחים האלה וימי המערכה נגד חילות התורכים בגבול קיליקיה ומסביב לעיר עינטאב, כאשר הצרפתים צרו עליה. כיון שהמחבר מסיים בשנת 1921, לא נכלל בתיאורו הנסיון שנרכש אגב פעולת הגדודים הסורים ב-6-1925, במרד הדרוזים.

אוצר רב של הסתכלות והתבוננות מכונס במאמרים אלה. הקורא ישים, ודאי, את לבו אל הקשר בין חנאי הטבע והאקלים ובין הישגי החיילות; השמעת התנאים האלה היא שונה על עמים ושבטים שונים. גורלן הקשה, הטרגי, של היחידות הארמניות, מעורר בנו ענין. וכן אפשר ללמוד לקח רב מן הנסיונות של יחידות מעורבות: של חיילים צרפתים וקבילים-ערבים בפלוגה אחת. חומר מאלף מאוד ימצא הקורא אף בתיאור החיילות המקומיים בסוריה, שכנתנו הקרובה.

המאמרים לוקטו מספרו של המחבר «La Tactique au Levant». – המ.

מאז ועד היום הזה ידעה צרפת למצוא חיילים בין האוכלוסים שאינם אירופיים אשר לתוכם נקלעה במסיבת המקרים. זוהי אחת המסורות שלה, הנושנות והמוצקות ביותר, אשר זכו להצלחה מתמדת. שום אומה אחרת, אחרי רומא, לא גייסה חיל בשיעור כזה מבין אוכלוסיה הקולוניאליים. גם במקום שפעולתה לא היתה אלא זמנית בלבד, ניצלה מיד את הילידים שהצטרפו לענינה.

הצלחה זו הכניסה אותה בכמה וכמה נסיונות קשים מאוד, שליוו את פרקי התערבותה בליונט.

*

הענין הפוליטי של הבעיה הוא עצום בשביל כל מי שאינו רוצה להעלים עין מהשפעת הגומלין של השאלות הנוגעות למוסלמים. אין אנו יכולים כאן להתעכב על כך. אולם ענינה הצבאי אינו סחות מזה והוא ראוי לבדיקה מפורטת.

ראשית כל יש כאן שני קשיים מיוחדים, שלא מצאנו אותם באותה מידה בשום מקום אחר: איש המזרח, וביחוד הליונטיני, אינו רואה בשלטון אלא נשק לנקמותו הפרטיות או הלאומיות, ולא כלי-משפט שוה לכל. ולעומת זאת: חובתה הראשונה והממושכת של צרפת, העושה שלום וסדרים, היתה להשאיר מחוץ למערבולת הגזעים, הדתות והיצרים שנתלקחה מאז נפל השלטון התורכי.

בשום ארץ אחרת לא נמצא החומר האנושי חסר-ברכה כל-כך. היה לנו עסק עם אנשים המתיחסים באיבה להתערבותנו: התורכים שהיו יריבנו במלחמה; או הארמנים, שכל משמעת זרה להם; או העילואים המתנגדים עד היום לכל שלטון; — או, לבסוף, הסורים עצמם, שהם היפוכם הגמור של אנשי-מלחמה. כדי לעשות את האיש הסורי לחייל, וביחוד את בן-העיר, נחוץ היה להתחיל מאלף; שום תכונה מתאימה, שום מסורת, שום נטיה צבאית, — לא היו לו.*

1. «לגיון המזרח» (La legion d'Orient), «אבי» הצבא הסורי של עכשיו, נולד ב-26 בנובמבר 1916. הוא נועד למלחמה בתורכיה ואורגן בקפריסין על ידי הליוטננט-קולונל רומייה. סורים, בחלקם מהגרים מאמריקה, וארמנים מאמריקה וממוסה-דאג, סודרו ביחידות נפרדות, ובראשונה היה מספר המתנדבים מבין הסורים פחות בהרבה משנתן הגיוס בין הארמנים.** במסע-המלחמה בארץ-ישראל השתתפו שני בטליונים ארמנים ופלוגה סורית אחת ויחידה, והם עמדו לראשונה באש-המלחמה במערכה המכרעת ליד רפת (19 בספטמבר 1918). התנהגותם של הארמנים ראויה היתה לכבוד רב.

2. זמן מועט אחרי כניסת בעלי-הברית לבירות נתפלג «לגיון המזרח» לשנים: ללגיון סורי ולגיון ארמני. מספר המתנדבים בזה האחרון עלה מהר, — מהר מדי. זמן מה היתה זו יחידה שהכילה יותר מ-4000 איש, בת ארבעה בטליונים ופלוגת-תופרים אחת. מפני ההכרח — מחוסר צבא צרפתי — היה עסוק הלגיון הארמני בקיליקיה, והוא עורר שם אינצידנטים רבים, טרגיים ברובם. זה היה צבא-מלחמה; ובשום פנים לא היה זה צבא אוקופציה. על כן הוחלט להפסיק את גיוסו. אחרי שחלק מן הלגיון הושמד והשאר פוזר, חדל בסוף שנת 1920 להתקיים, לרוחתה הגדולה של המפקדה, מבלי שנתאמתו בו התקוות שעוררו מתחילה הופעותיו הראשונות באש-הקרב.

אף-על-פי-כן עלינו להודות בכמה סגולות צבאיות שהארמני מצוין בהן: הוא נבון מאוד, והוא אמיץ-לב (חוץ מן התגרן העירוני, שאף הוא פחדן ומפונק כסורי). בשעה שהוא נלחם להגנת משכנותיו ממש (כאשר הוכיחו הקרבות בתגין ובעינטאב) הרי הוא מגלה מרץ, עקשנות וחריפות שכל ראויים לתהילה. הוא הנהו פטריוטי מאוד. אבל רגש הפטריוטיות שלו חדור ביותר רוח נקמנית. אם גותנים נשק בידו, הרי הוא סבור כי זה ניתן כדי לשחוט את התורכים, ובשעה שיש לאל ידו הרי הוא אכזרי לא פחות מרודפיו. אף הוא בדומה לכל העמים שהיו מדוכאים ימים רבים, שונא את השלטון ואת המשמעת. דרכי הפעולה המשותפת הנראים לו כנורמליים הם: אגודת-סתר, מעשה-קושרים. ביסודו הנהו «נעֶדֶן», אם מותר להתבטא כך (כלומר, חובב ועדים, אגודות וכדו'). הקצינים הצרפתים של הלגיון הארמני לא סבלו כל מעשי נקם ועונש אישיים מצד הלגיונרים

* הצבא הסורי היחיד שהיה קיים לפני המלחמה היה צבא המיליציה הנוצרית של הלבנון, שראשיתו מימי האינטרנציה הצרפתית בשנת 1860. הוא גויס מבין המרוניטים יושבי ההר, וכוחו עלה לשני בטליונים בני ארבע פלוגות ואסקדרון אחד, וכונתו הראשונה והצדקת קיומו העיקרית היו — להגן על המרוניטים מפני הדרוזים, אויביהם מדורות. זה היה כוח משטרתי, ולא כוח צבאי.

** זרימח המתנדבים הסורים נתגברה עם נצחונות האנגלים בארץ-ישראל 18—1917. — המערכת.

הנתונים לפקודתם. והיה די בזה בשביל ללכות ולהרבות את נטירת-האיבה ואת הדיבות. אותו סגן-קצין ממוצא ארמני, אשר בהיותו במלחמת צרפת בגדוד צרפתי נתגלה כאיש סדר בהחלט וכבר-משמעת, משבא במגע עם בני עמו היה לובש טוב, כהרף עין, רוח של זעף כרוני, של התאנות ונקמנות. ורוח קשה זו, וכן אהבת-הבצע המופרות, שתי אלה מאפילות על הצדדים הנאים באופי הארמני, שלעתים קרובות ביותר מעלימים עין מהם. ואולם מן הצדק להגיה עליהם אור *.

3. אם הלגיון הארמני נמצא כטרדן, הראה עצמו הלגיון הסורי במשך זמן רב כבלתי מועיל, וזמן רב מאוד נחשב כמחוסר כל ערך. בדומה לגיוסו של «לגיון המזרח» היה גם גיוסו בהתחלה מגוון מאוד, והתערובת של אוכלוסי הליונט משתקפת בו. מוסלמים, מרוניטים, יונים אורתודוכסים היו מעורבים בו, באותן היחידות, וכן נמצאו שם גם ארמנים בודדים. הר-הלבנון נתן פחות מכפי המשוער **: העלויים יושבי-ההרים טרם נכנעו והם מספקים מגויסים בכמות פחותה ביותר. רוב המתגייסים מוצאם מאספסוף-הערים אשר בחוף, «ילידי עיר» העלובים אף מאלה של אלגיריה. בניגוד לארמנים, המצטיינים לעתים קרובות בגוף בנוי יפה, לקו הסורים בדרך כלל במבנה-גוף רע. החוות קודרת, המבט לא בטוח, ההילוך חסר-עוז ונגרר. שום מרץ. שום דבר שיעיד על גאווה, על עצמה, על אומץ. אף-על-פי-כן מראה האנשים, כשהם בחיל-המצב, הוא משביע רצון למדי והשליטה בהם נוחה; הסורי ממלא יפה את חובותיו הצרמוניאליות ואינו עושה רושם רע. כשהוא נתון ב«סדר מכונס», הרי הוא מזכיר את הבטליונים המצרים (אך לא את הסודנים) של צבא החרבי. אם כי אין לו אותו הברק החיצוני.

שיטת הגיוס לא נשתנתה: הרי זה תמיד גיוס של התנדבות. בלגיון הסורים נערכים חוזי-הגיוס, לשנה או לשנתיים. הסורי, במובנה המצומצם של המילה, בוחר על הרוב להתגייס רק לשנה אחת. חושש הוא לכבול את חרותו; הוא רוצה אמנם לשלוח מעט את ידו במקצוע הצבאי, אבל מבלי לתלות בזה את קיומו. כל זמן שהתשלום והמזון היו בטוחים, והסיכון היה מועט, נעשה הגיוס בלי קושי. לשם הקלה נוספת היו היחידות מפורזות בסוריה המרכזית והדרומית. חלוקה מופרות זו מקשה על פעולת מפקד הלגיון והקצינים הגבוהים. על כל פנים הצליחו להקים, איך-שהוא, שני בטליונים ואסקדרון אחד. עבודת הארגון היתה קשה, לא משום חוסר מתגייסים, כי אם משום הזמן הקצר של חוזה-ההתגייסות, אשר מתוך כך יש לחדש את הגיוס תמיד, וכן משום הבריחות המרובות, הגנבות והמצב המוסרי העלוב של החיילות. משום חוסר רגש האחריות, שעדין יש צורך ליצור אותו, ומשום ההדרכה שיש להחל בה מן היסוד.

תפקידם של הקצרים הצרפתיים אינו מן הקלים: ראשית כל משום שהמתווך, ההכרחי כמעט, בין החייל ובין המפקד, הוא הקצין מבני הילידים. מאין לוקח זה? לא מבין הסרגיסטים של הגדודים האלגיריים של צרפת, אלא כמעט מכל פינות הליונט, וביחוד מבין הקצינים-לשעבר בצבא התורכי, יוצאי סוריה או עירק. נאמנותו של אויב-מאתמול זה היתה מסופקת, ואורח שירותו היה כמעט תמיד בינוני. הוא שימש ביחוד כמתורגמן, מאחר שהקצינים וסגני הקצינים הצרפתיים כמעט שלא ידעו ערבית. הקצינים הצרפתיים עברו ללגיון הסורי בלי התלהבות. זהו צבא שאינו מצוין במעלות, אשר

* הארמנים יש להם ידידים בלתי נכונים ומקטרגים בלתי-צודקים. אלה ואלה פוגעים בענין הארמני, הראוי לאהדה מפורפת. העם הארמני, הפורה, הנמרץ, הנלהב לחינוך, לקוי עדיין במגרעות השעבוד, וטרם למד להשתמש בחירותו. אולם תהיינה המגרעות האלו כאשר תהיינה, על כל פנים נעלה העם הזה על כל שאר עמי קדמת אסיה מבחינה אחת עיקרית: הוא עשוי להשתלמות ברבות הימים. מבחינה זו אוסיינית היא דוגמתם של כמה ארמנים, שהיו נתונים במשך זמן מסוים להשפעתם של מתנכיים מצרביים, אירופיים או אמריקניים. דוגמה זו נותנת מקום לתקות נאות. כל אותם הקצינים שהשתתפו במצור על עינטאב יזכרו את הליוסנט הארמני ל... שהפך את המיליציה שלו לצבא שעמד להפליא באש הקרב.

** המרוניט, שהוא מסוגל לקרב יותר מכל שאר הנוצרים בסוריה, לפחות למראית עין, אינו איש מלחמה באמת. הוא אוהב את אבק-השרפה, אבל הרבה פחות מזה את הכדורים. התגרות בין כפר לכפר בלבנון אינן נדירות ביותר, אך לעתים רחוקות הן קטלניות.

לעתים תכופות חלות בו שערוריות, ומועטות בו ההזדמנויות להצטיינות. עד סוף שנת 1920 לא עשה כמעט דבר, חוץ מן השירות בחיל-המצב באזורים שקטים ביותר. המפקדה גמנעה מלהשתמש בו, כי לא היה לה אמון בו. הבדידות בסביבה זרה זו, זרה ולא סימפטית ביותר, היתה קשה מנשוא. פלוגה כזו עתידה היתה להיות מוקפת במקום משמרתה, בראשו של הר, למן חודש פברואר ועד יוני 1921, כשהיא מתקיימת על מזון הגשלח לה מבחוץ ומקבלת את הדואר רק על ידי אוירון. לו היה זה חיל אחר היה מנסה בודאי לפרוץ את המצור. אלא שאין זו פרשה שאפשר לנסות בה בכוחם של הסורים...

זמן-מה דומה היה אפילו, שאין הלגיון יכול עוד לתת מאומה, מלבד רצים, שמשי-קצינים, משמשי-חולים ומורי-דרך. נראה היה שאין כל עתיד לחיל זה. בסוף שנת 1920 דובר אפילו על ביטולו הגמור.

*

למראה כשלון הלגיון הסורי, כשלון גמור כמעט, עלה הרעיון להשתמש בכוחות-ילידים, שיהיו אמנם לא פחות יקרים, אבל לפחות גמישים יותר, מתאימים יותר למסורות ולתנאים המקומיים, והולמים יותר את צרכי השעה. זו תהיה הז'נדרמריה. קצת מיחידותיה תשמשנה כחיל המיליציה המקומית, ומקצתן תהיינה פלוגות עזר.

1. הז'נדרמריה היא יורשת הז'נדרמריה העותומנית הישנה. היא שמרה כמעט בכל מקום על המראה החיצוני הקודם. הרבה תורכים, ז'נדרמים רגלים (זפטיים) ופרשים (סוארים), מוסיפים לשמש בתפקידם.

בלטקיה, אשר שם אורגנה הז'נדרמריה במישרין ע"י הצרפתים היו התוצאות משיעור-רצון. מגייסים במקום, ומקץ זמן מה גותנים הז'נדרמים העלויים, אפילו כשהם מבודדים, אותות של אומץ-לב וגאמנות לחובתם, במדה הראויה לתהילה. בחלב ובדמשק, ניתנה הכניסה לז'נדרמריה – ולמשטרה – לרבים מחיילי-השריף לשעבר, לרבים מקציני פיסל; היתה תקוה כי יצטרפו על ידי כך לענינו. בחלב לפחות מעסיקים לעתים את פלגות הז'נדרמריה באופרציות צבאיות. בדרך כלל הם מגלים רפיון מפליא. אם משאירים אותם לבדם נוכח כנופיות, הרי הם יוצאים רק לעתים רחוקות בכבוד מן הענין.

ערך הז'נדרמריה בכללה גשאר בינוני. מלבד זה היא עולה ביוקר רב (20 פרנקים ליום עולה ז'נדרם רוכב, בכלל זה מזונו ומזון בהמתו), והיא בולעת חלק הגון ממקורות התקציב של המדינות הסוריות. רבת-אנשים היא, ולעתים קרובות קשה לשלוט בה, ובלב רואי-ברורות אין היא מעירה אלא אמון מוגבל ביותר.

2. יחידות-המיליציה. יחידות מקומיות, הנושאות את שם הנקודה אשר סביב לה נערך גיוסן. לא כולן ערכן שוה. האנשים המתגייסים אליהן מוסיפים לשבת בתוך משפחותיהם, אלא שהם מתכנסים לאות הראשון הבא מאת הקצין הצרפתי, המכונה יועץ אדמיניסטרטיבי, והפלוגות עומדות ברשותו המוחלטת. הסורי נאות ברצון לשרת במיליציה; משום שבדרך זו הרי הוא פטור מכליאה בקסרקטין, ועם זה הוא זוכה ביתרונותיו של משלח-היד הצבאי. מיליציה היא נוחה לכינוס, נוחה להתקיים ממקורות הארץ ועל כן גם קלת-תנועה, והיא מתנהלת על פי כללים פשוטים ביותר. בראש וראשונה הרי זה צבא נוח, אלא שחזותו החיצונית משונה: ללא מדים, ללא ילקוט, כולו חגור וסמור אשפות-כדורים, ורק חֶפֶת-עזר על השרוול מבדיל בינו ובין הכנופיות שעמן עליו להלחם. בתקופת פעולתן של «השדרות-הנעות» היו קצינים מספר, שידעו להקים מתוך אנשי המיליציה שלהם חב-אנשים מצוין ביותר.

כמה מיחידות המיליציה הן רכובות ומן הראוי להזכיר כאן במיוחד את היחידות הצ'רקסיות. המהגרים הצ'רקסים, שעזבו את קוקז אחרי נפילת שמיל, יושבו על ידי הסולטנים בראשונה ברומליה, אשר אקלימה העמידם בנסיון קשה, ואחרי כן בקצות קיליקיה באזור נהר פרת התיכון ולעבר

דמשק. בדרך כלל קיבלו יפה את הצרפתים, ובדרך הטבע עלה הרעיון לפנות אל הפרשים הנאים האלה, העולים באומץ-לכם ובנאמנותם על כל העמים אשר מסביב. הוקמו אסקדרונים בסיס, בעוסמניה, בדמשק, וכתה אחת בממבידו (מושבה צירקסית בין חלב ובין גהר הפרת). אולם הצירקסים הם קשים להנהלה. אין הם רוצים לשרת אלא אם כן הם נתונים קבוצות קבוצות למרות מפקדיהם הם. הפכפכים ברוחם הם, ואינם למודי-משמעת, ויש להם נטיה בולטת לתגרת-ידיים * . חולשתם המספרית מונעת מהם את האפשרות להגיע לעמדה אחרת מזו של מיעוט מעניין.

3. המיליציה היתה פורמציה מותאמת למסיבות. ומכאן עוד צעד נוסף אל סוג צבא, שבו נתגשם אולי הארגון המותאם ביותר לארץ, ואשר לפי דעות מסוימות מן הראוי היה להחזיק בו להבא. פלוגות-העזר היוו חיל מקורי עד מאד בחבל לטקיה. זמן-מה הגיע מספרן לשבע. הן הורכבו מאנשי-הרים שנשכרו מטעם השלטון הצרפתי, לבושים מדי-חקי בגורה סורית, ומצוידים באופן קל, מזוינים ברובה מטיפוס 1874 שהפכוהו לנשק בעל קליבר קטן. כל פלוגה ופלוגה התנהלה על ידי קצין וסמל ראשי צרפתי, ובראש כל פלוגות התבל כולו עמד קפיטן מפקח. אחדות מהן, שנצטרפו לבטליון בפיקודו, השתתפו בפעולות שגרמו לכניעתם המוחלטת של העלוויים (אפריל-יוני 1921). בעמידתם הנאה באש-הקרב, בגמישותם ובסגולתם למסע בהרים הראו לספקנים הגדולים ביותר מה שאפשר להפיק מאת הסורים, בעזרת קדרים נבחרים ועל ידי ניצול רציונלי של הכוחות.

*

בינתיים והקטנת הכוחות הצרפתים נעשתה ודאית, בעוד שהחזרת השלום בסוריה לא היתה ברורה כלל. היה איפוא צורך, ברצון או שלא ברצון, לפנות אל המקורות המקומיים. כלום לא הצלחנו בכל מקום אחר להשיג, במהירות פחותה או יתירה, חיילים בשעת הצורך? כן הוחלט לארגן מחדש את הלגיון הסורי, ולהתחיל לשם כך ביסוד, כלומר בקדרים. קצינים וסגני קצינים נמשכו לכך על ידי מתן תוספת-שכר הגונה בשירות זה, שזמנו הוארך בתקופת ישיבה שניה בליונט. פוטר הקצינים הגרועים ביותר מבין הילידים. כדי למלא את מקומם נפתח בדמשק בית ספר לקצינים. גויסו אליו ביחוד אנשים צעירים נבחרים מבין התושבים האזרחים, שטרם קיבלו חותם נר. תוצאות בית הספר הזה נתנו תקוות רבות. נוסדו מחלקות להדרכה בשביל סמלים מבין הילידים. ההכנות הקיפו, איפוא, את הכל. וזוהי הדרך היחידה להפיק תועלת מתוך חומר בינוני. עם זה, ללא עבר צבאי, זקוק למסורות. שעליהן לא חשב מימיו לפני ימי המנדט הצרפתי. כדי להקים אותן תדרשנה שנים רבות. יצירת חברה-קדרים הסורים היתה איפוא ענין ממושך. ואחרי הקדרים באה הדאגה לחיילים. שום דבר אינו מכשיר צבא כהשתתפות בקרב. וכך אין מפסקים עוד בשנת 1921 להעסיק פלוגות אחדות של הלגיון הסורי בפעולות-התקפה מעשיות. אמנם הן לא מילאו אלא תפקיד שני במעלה, בצד היחידות הצרפתיות, אולם יחסן לקרב היה טוב במידה בלתי צפויה כלל. אף זכו לפקודת-שבחים מאת המצביא, הנציב העליון. הבריחות פחתו בהרבה. אותו זמן חלים בלגיון שינויים אורגניים בקנה-מידה רחב. הלגיונרים הרגלים, שהיו מזוינים בראשונה כקלעים גרידא, כלומר, ברובה בלבד, צוידו מעט-מעט בכל הזיון של חיל-הרגלים המודרני, מה שהכביד, בהכרח, על חיל זה, אשר המוביליות צריכה היתה להשאר תמיד מעלתו העיקרית. הוגדל מספר היחידות, שכמות אנשיהן הגיעה בסך-הכל ל-8000, ואפשר היה להוסיף עליהם על נקלה. השכר היומי היה גדול (8 פרנקים ליום) במידה ניכרת משכר הקלע האלגירי או הסנגלי ** ! וכך מופיעים המתנדבים במספר הגון.

* הדוגמה של הרוסים, שידעו, ברבות הימים, להשיג מבין אוכלוסי קוקז חיילים מצוינים וגם קצינים, עוררה בכל זאת לחזור עוד פעם מתוך זהירות ובשיטתיות רבה על הנסיונות שנעשו בשנות 1919-1920. האסקדרונים הצירקסים (ששה כמספר) שפעלו מסביב לדמשק, מילאו תפקיד מזהיר, ולעתים קרובות תפקיד מכריע במלחמה עם הדרוזים, למעלה מן החקוות שתלו בהם. קציניהם הצטיינו, ברובם, באומץ-לבם ובנאמנותם.

** השכר הופחת אחר כך; אבל בשנת 1925 עדין עלו הוצאות הלגיון הסורי לעשרים מיליון פרנק לשנה, ובוה השתתפו תמדינות הסוריות רק ב-2.200.000 פרנק.

מהו ההרכב של היחידות הסוריות בשיא זה של התפתחותן?
ראשית כל, שני רגימנטים של חיל-רגלים. מרכזו של האחד הוא בירות. הוא מגויס מבין הסורים, במובן המצומצם של המילה, ומכיל פלוגות של חיל-רגלים, פלוגות מעורבות (רגלים ופרשים), ופלוגות של רוכבים. אליו מצורף בטליון אשורי-כשדי קטן. במשך כל ימיו לא יכול בטליון זה להיות יותר משתי פלוגות. הקרבות שהם השתתפו בהם לא היו מוצלחים בדרך כלל. הרגימנט השני, אשר מטהו הראשי שוכן בלַטְקִיָה, קלט לתוכו מיליציה ופלוגות-עזר מחבל העלוויים. שלא כסורים מתקשרים העלוויים ברצון בחווי גיוס לשנתים. אמנם תפיסתם היא אטית במקצה, ואולם מסוגלים הם להגיע ברבות הימים לאימון צבאי נאה. ברור, שגיוס העלוויים הוא הראוי לטיפוח, משום שהוא הבטוח והמוצק ביותר*. העלוי צריך לתפוס בלגיון הסורי את המקום שתופס הקבילי ברגימנטים של הקלעים האלגייריים. הצלחת הגיוס-מרצון בין עממים אלה, שאך זה לו כבר עמדו במרדם, היא תוצאה נאה לפעולתה של צרפת.

האסקדרונים הסורים, העולים בדרך כלל על הבטליונים מבחינת העמידה באש-הקרב, צורפו בשנת 1921 יחד לרגימנט אשר מרכזו נמצא בטריפולי. כיבוש מדבר תדמור, הקמת תחנות-משמר מעבר לפרת שימשו נימוק ליצירת פלוגות של «מְהַרְיָסְטִים» (רוכבי-גמלים), שגויסו בין הערבים הבידואים. ולבסוף: אם כי נמנענו בתחילה להקים סוללות-תותחים סוריות, נוסדו בכל זאת יחידות אחדות של חיל-מהנדסים וחיל תובלה.

הרי שנמצאנו, כמדומה, בדרך ליצירת צבא סורי ממש. כן דובר אף על הקמת רגימנט שלישי של אינפנטריה ורגימנט שני של פרשים לסוף שנת 1921. אלא שבו בזמן הרגשנו: א. כי הפעולה הצבאית של איש-הלגיון הסורי אינה בהתאם להוצאות שחלות עליו, שתוספנה להיות גבוהות כל זמן שהגיוס יעשה על ידי שכירת-מתנדבים. כן ראינו כי עוד במשך שנים רבות לא תהא כל אפשרות לגיוס של חובה**. ב. כי יהיה זה מעשה נמהר, להעלות את הלגיון הסורי לשיעור העולה על רבע מן הצבא הכללי המוחזק בסוריה. עדיין לא הוכחה מידת החוסן שלו, אף לא מידת נאמנותו, שאפשר יהיה לסמוך עליו יותר מאשר על תוספת לעיקר.

קלעי צפון אפריקה בליננט

בני-צרפת בגדודים הצפון-אפריקאים

האקלים, והשינויים החריפים שחלים בו, המהלכים הארוכים המבוצעים ע"י הצבא בכל עונות השנה, החניות באוהלים הקטנים, — אלה הם אויביו הקשים ביותר של הצבא בסוריה, ויותר מזה בקיליקיה, ביחוד אם החיילים הם אנשים צעירים מאד. החייל הצרפתי בגיל עשרים שנה אינו מסוגל לעמוד במבחנים כאלה, עם כל ערנותו ורצונו הטוב. הנסיון הנושן הוכיח, כי רק סוג אחד של חייל אירופי מסוגל לעמוד במערכות-מלחמה בליננט — זהו החייל הותיק, כלומר האיש בגיל של 25 ועד 35 שנה. אכן הטיפוס הזה הולך ופוחת בכלל, ואף בחיל הרגלים הקולוניאלי***. על כן שותפו הכוחות הצרפתיים (בפעולות בסוריה ובקיליקיה) רק במידה שהיתה נחיצות בכך כדי לספק את הצרכים הדוחקים של השעה הראשונה. מכאן ואילך נהגה המפקדה בתבונה למנוע את שיתוף היחידות הצרפתיות ב«שדרות הנעות» בצאתן למסעות ממושכים.

* אין זה מן הנמנע שלאחר זמן ימצאו אלמנטים שוים להם בערכם בין הקורדים ובין הדרוזים. לפי שעה אין השאלה עומדת על הפרק.

** העלוויים, מקור שכירי-הצבא, דרשו חסות צרפתית, אולם בחנאי יסודי אחד: שצרפת לא תדרוש מהם שום דבר מלבד מתנדבים ולא תנהיג במדינת העלוויים שירות-חובה.

*** הצבא הקולוניאלי בחילות צרפת מורכב מצרפתים, המתנדבים לשירות בחילות-המצב ובמשלחות בשטחים הקולוניאליים, וזמן שירותם הוא בדרך כלל ממושך יותר משל שירות החובה הכללי. — המערכת.

אך אם כי היחידות הצרפתיות הטהורות הוחזקו ככל האפשר בתחנותיהן הקבועות, ולא שותפו במסעות הארוכים, השתתפו, בכל זאת, חיילים צעירים רבים מהמטרופולין בתוך ה«שדרות הנעות» של שנת 1921: כונתי לקלעים ול«ספאהים»*, בני צרפת. כידוע, תקנת-חובה היא, שהצרפתים יהוו חלק חמישי בגדודי-הקלעים של אפריקה הצפונית**.

הרי שמחוץ לחבר הקצינים הקבוע ומלבד מספר מסויים של חיילים צרפתים בתפקידים מקצועיים (אשר מספרם ילך ויקטן, ודאי, עם התפתחות ההשכלה באפריקה הצפונית – ביחוד בין אוכלוסייה-הקבילים) נמצא תמיד מספר ניכר של טוראים צרפתים בתוך הגדודים של אפריקה הצפונית, מהם מתנדבים, ומהם הנשלחים לשם מטעם ההנהלה הצבאית, מבין הצבא הסדיר של בני המטרופולין ושל הצרפתים-האלגיריים.

בימי המלחמה העולמית סבורים היו כמה קצינים, שגדודי הקלעים של אפריקה הצפונית, המחדשים בלי הרף את הרכבם, יוסיפו כוח וחוסן, אם ימצא בתוכם גרעין צרפתי חזק של סגני-קצינים או טוראים, אשר רוחם החזקה יותר והשכלתם יכשירום לשמש מופת לילידים. ודאי שיש יסוד לדעה זו***. אולם אין לנמות חיילים למודי-מלחמה ומבוגרים יותר לאותם הטיירוני הצעירים, שהמקרה הביאם לעשות את שמונה-עשר חדשי שירותם בפלוגה אלגירית או טוניסית. והלא גם משמונה-עשר חודש אלה יש לנכות את הזמן הדרוש לאימון צבאי ראשון ולגסיעות, הלך וחזור. תקופת שירות זו קצרה אף מזו המקובלת בצבא המזרח הקרוב, ששם הועלה השירות מ-18 עד 24 חדשים. על זה יש להוסיף, שהרבה מן הצרפתים הצעירים האלה חסרים את ההשכלה הכללית ההכרחית, אף במידה שיוכלו למלא תפקיד של ראש כיתה, כל שכן של קורפורל. הילידים, הרגילים להביט ביראת הכבוד אל ה«טאלב», לא ראו בצרפתים אלה אנשים העולים עליהם בחכמתם. ולא עוד, אלא שגם בחוסן-הגוף ובכושר-הסבל נופלים הם מן הילידים. בדרך כלל בטלים הם ברוב הגדול של הילידים, גם אינם מצטיינים בכושר-הליכתם, ואף נופלים בזה מן השאר, והם סובלים ביותר מקשי החיים ב«שדרה הנעה». מקץ זמן-מה אפשר לדרוש מהם מדת-מה של הסתגלות; לא שיהיו ראשוניים, אלא, לפחות, שלא יהיו בין הנחשלים. דבר היותם טוראים, נתונים לפיקוד של סגני-קצינים מבין הילידים, ודאי שאינו עשוי להגדיל את כבוד האומה הכובשת. אכן אפשר להפחית בנקל את מספר הצרפתים בגדודי הקלעים ולהעמידו אך ורק על סגני-קצינים, על מתכשרים לתפקיד זה ועל אנשי-מקצוע. כן אין לקבל צרפתי לשרות בצבא ילידים למשך זמן פחות משלוש שנים.

הקלע הצפון אפריקאי

עול הפעולות בליונט הועמס בעיקר על הקלע הצפון-אפריקאי. אין ספק שחלקו באופרציות בסוריה, בקליקיה ומסביב לעינטאב**** היה מכריע. במשך כל האופרציות של 1914–1922 במזרח היתה אפריקה המקור למרבית הכוחות*****. ב«שדרות הנעות» עלו היחידות הצפון אפריקאיות,

* ה«ספאהים» – חיל הפרשים המגויס מבין ילידי צפון אפריקה. – המערכת.

** בערך אותו היחס המספרי קיים גם בצבא ה«ספאהים». שם היו כל הימים מצויים צרפתים רבים, מתנדבים ברובם, שלכם הלך אחרי המדים המהודרים של צבא זה.

*** וגם בנידון זה יש להבדיל בין קלעים לקלעים. ומעשה בכמה בטליונים ותיקים שבאו ממרוקו, אשר נעשה נסיון בראשית שנת 1915 לצרף אליהם תריסר צרפתים לכל פלוגה ופלוגה, והדבר גרם לא לחיזוק כי אם לסיבוך. תועלת הביאו רק אותם מהם, שאפשר היה להעסיקם כעובדים במכוונות-יריה, טלפוניסטים, עובדי-משרד וחסרים.

**** עיר בתורכיה הדרומית אשר התמרדה בקיץ 1920; כוח צרפתי שצר עליה הוחקף ע"י ויביזיה תורכית מבחוץ. רק ב-9 לפברואר 1921 נפלה העיר. – המערכת.

***** אלגיר וטוניס סיפקו ב-1920 יותר ממאה בטליונים של ילידים לשירות מחוץ לארצם. מאמץ כזה לא יכול היה להיות, כמובן, אלא זמני.

וביחוד האלג'יריות, בכוח סבלן על כל היחידות האחרות. לא תהיה בזה שום גוזמה, אם נאמר, שהן הראו כושר-סבל במידה שלא נודעה לפנייהן. הליכות אלה נמשכו על הרוב עשר, שתיים-עשרה שעות, עם חניית-נופש עיקרית אחת, מאוחרת על הרוב ומוגבלת. לעתים, בחצי שעה בלבד. לדוגמה אנו נותנים כאן סכימה טיפוסית של פעולות בטליון אלג'ירי אחד בין 5 בנובמבר 1920 ל-30 ליולי 1921:

הבטליון, שהפליג מקושטא ועלה בקיליקיה, עשה במשך תקופה של פחות מעשרה חדשים: 131 ימי הליכה או קרב; 125 ימי חניה בשדה; 13 ימים בקסרקטין או במחנות-קבע. בסך-הכל – 269 ימים.

מספר החולים והנחשלים בדרך היה בלתי נחשב, ועל הרוב – אפס.*

*

הקצינים הבאים מצרפת מודאגים בדרך כלל מן השעול המתמיד של הקלעים. אך מקורו בעישון בלתי פוסק. לרופא אין עבודה אלא בימי הקרב. העייפות של האנשים, המצטברת בימי הפעולות הממושכות, מתגלה רק בתקופות הישיבה בקסרקטין או במחנות הקבועים. הרי זו תופעה ידועה. ואולם במהלכי-היום האחרונים של הבטליון הנ"ל בחום הכבד של חודש יולי, שלא הופג עוד על ידי אויר ההרים המרענן, נתגלו סימנים של דלדול-הכוחות, ואנשים מספר היו נופלים בדרך. זריקות קפאין, שנעשו בו במקום, עודדום, והם חזרו לשורות וסיימו את המהלך כולו. יש להוסיף, שהולק מימי החניה של אותו הבטליון חל בחורף מסביב לעינטאב הנצורה. בגלל קשי המצב אי-אפשר היה להמציא את בגדי החורף, והאנשים חנו בשלג, לבושים בגדי קיץ מתחת למעיליהם. כן אי-אפשר היה להחליף את הנעלים בזמן הדרוש, וארבעים איש בקירוב התהלכו יחפים, או קנו להם בכספם הם נעלים «ערביות» קלות. לא נשמעה אף קובלנה, אף תלונה, אף לא ריטון כלשהו. «כך דרכו של שירות».

המזרח הקרוב, הריהו «ארץ קרה בעלת שמש חמה», – כמוהו כצפון אפריקה. הערבי מאלג'יר הרגיל לחוסר-הנוחיות שבחיי מחנה האוהלים הערבי, והקביל ההררי, הרגיל לשכב על האדמה הערומה, – זה וזה עומדים יותר מאחרים בפני שינויי הטמפרטורה הפתאומיים, וכנראה שהם עולים בנידון זה על ילידי המקום עצמם, המסתחרים בחורף בתוך הבקתות, מכונסים מסביב ל«מנגל», כירת-הגחלים שלהם.

אין חייל אשר יצלח למלחמה בליונט כקלע האלג'ירי, וזה משום שהוא אינו מרגיש עצמו כאן כבארץ זרה. הכל מזכיר לו את מולדתו: האקלים, האדמה, הערים, הישימון. פני הקרקע דומים בצורתם ואף בשמותיהם לפני הקרקע באפריקה. מקץ שבועות מספר הרי הוא מבין את לשון המקום, הדומה מאד ללשונו. ונקל לו, משום כך, לקשור יחסים עם האוכלוסיה הדוברת ערבית. האלג'ירי מתייחס לתושבים אלה, לנוצרים כלמוסלמים, בבוז ובביטול גמור. איש הליונט נראה בעיניו כקרוב נחות-דרגה המבקש לנצלו. ואמנם. הקלע האלג'ירי ניתן לניצול על נקלה, משום נטיתו לבזבוז וחפצו לשחק את תפקיד האדון המיוחס. ואולם בהפגשו עם התורכים הוא שומר על ריוח-הכבוד. ההסתגלות המהירה לתנאי הארץ, שביעת-הרצון וחוסר-הדאגה אשר בחיי-הנדודים של «השדרות הנעות», ההולמים את הרגליו המורשתיים של האלג'ירי, כוח המשיכה של המשכורת הטובה שבליונט ושל הטבק המצוין שאפשר להשיגו בזול (הטבק הוא מצרך ראשוני בשביל הקלע, שיותר נוח לו

* רק יום אחד היה מספר הקלעים הנחשלים בבטליון הנ"ל ניכר. אותו יום בחודש יולי יצא הצבא מלִטְקִיָה יציאה מאוחרת באופן יחסי (בשעה 5.45 לפנה"צ). ואולם אחרי הצהריים השיגו הנחשלים את הבטליון. החיילים ניצלו את שהותם בלִטְקִיָה להנאתם, ואולי יתר על המידה. החום הרב בשעת ההליכה והמים הבלתי ראויים לשתייה גרמו לכמה מכות שמש לא חמורות. למחרת יצא הבטליון בשעה שתיים בלילה ועשה דרך של יותר מארבע-עשרה שעות בהרים ללא נחשל אחד. האיש היחיד שנפל לבלי קום סמוך למחוז-חפצו, היה קלע כושי שמת משסך דם פנימי. מפני צרכים טקטיים לא ארכה הפסקת-הנופש העיקרית בשביל המאסף אפילו חצי שעה.

לצום מאשר להנזר מעישון), – כל אלה משפיעים עליו להתנדב לשירות נוסף עם תום תקופת שירותו הראשונה. לעתים קרובות יקרה, שגם לאחר שובו לאלג'יריה הרי הוא מתנדב שנית על מנת לחזור לליונט. בגדודים מסוימים רב מספרם של הקלעים שחידשו את שירותם, והדבר מקנה אופי של צבא מקצועי לגדודים אלה. בגדודים אחרים, המורכבים בעיקר ממגויסי-חובה, קטן מספרם הרבה. אולם גם המגויסים מגלים אותו אומץ-הלב בהתקפה ואותה המסירות המציינים את המתנדבים הותיקים, אם כי חסרים הם אותה העירות במשמרות ואותו כוח-העמידה בהגנה. צבא זה, המסתגל כל כך יפה לליונט, מסתגל גם לטקטיקה המתאימה למקום. חיילות אלה גלחמו לפני כן בצרפת, בחפירות ובתנאי ההרעשות. כל הכנה לא היתה להם שם לקראת הצפוי להם במזרח; להיפך, לפתע פתאום הועתקו אל חיי המסעות בסגנון סוריה או קיליקיה. אכן תכונות הזריזות, כושר הסבל וכוח ההתמדה של החייל הזה מצאו להם פה כר נרחב לנסיגה ותכונות אלה התפתחו מיום ליום. מהלכים ארוכים, התקפות ארוכות, ופתאומיות – בכל אלה כוחו של הקלע מאז ומתמיד.

*

בארץ זו, בה הקלע מרגיש את עצמו כבמולדתו, הוא משתמש מאליו בכשרונותיו הטבעיים. משחר ילדותו, שעברה עליו במרחב החפשי, נתפתחו בו כמה וכמה תכונות: חוש ההתמצאות בשטח, ההסתגלות למקום וראיה חדה ביותר המגבירה את כושר ההסתכלות. לבסוף כדאי לציין, שהאויב אינו מטיל מבוכה בלב הקלע, ואפשר להגיד ללא הגזמה, שסימני הקרב הראשונים, ה«פרוד» מגבירים את התלהבותו במקום לקררה.

האם אין חסרונות לחייל מצוין זה? ודאי שישנם. ניתנה לנו ההזדמנות לעמוד על ערכו בצרפת, במרוקו ובמזרח הקרוב ולדעת גם את לקוייו. הוא אינו מפותח, ביחוד החייל הערבי, והוא «קופא» על מושגיו המסורתיים. (הקבילי, שהוא ער יותר, מוכשר ממנו ללמוד ולהבין מושגים חדשים). חייל זה, הנשלח בחפזה גדולה מדי למערכה, מבלי שיקבל קודם אימון צבאי מספיק עד כדי לדעת להשתמש כראוי בזיון המורכב של תקופתנו, אין כוחו בקרב גדול כשל הקלע מלפנים, שהיה מזוין ברובה וכידון בלבד. הוא מסוגל להיות קלע מצוין, אולם רק לאחר נסיון ממושך; וכינתים הוא נופל בהרבה בקליעה ממתנגדיו הרגילים. כן אינו מסתגל למקלע, למכונת היריה, לתותח חיל-הרגלים בן 37 המ"מ, אלא אחרי אימון ממושך. הוא מרחיק לזרוק את רמוץ היד, אך כיוון הקליעה לקוי. עצבני הוא יתר על המידה משיוכל להיות רמן טוב, ובדרך כלל מסוגל הוא אך מעט למלחמת מצור. האופרציות מסביב לעינטאב הוכיחו זאת הוכחה נוספת.

טכסיסיה של קבוצת הקרב המודרנית, עם חלוקת התפקידים לכלי הזין השונים שבתוכה, אינם מתאימים לו ביותר. כל זה מחוכם מדי בשבילו. נטיה קבועה לו להצטופף בחבורות גדולות מאחרי הקצינים היוצאים בראש. וכן חסר הקלע את הנטיה ואת הכשרון לעבודת חפירות וסלילת-דרכים. הן בין הערבים והן בין הקבילים טרם הופיעו מומחים כאלה. ברם, אפשר לעשות את הקלע לעובד חפירות בינוני, בתנאי שאף הקצינים הצרפתים יקחו חלק בעבודה.

מסורות עתיקות, אשר ימיהן כימי הגזע שלו, מאחדות בהכרתו את מושג המלחמה עם מושג הביזה, וקשה למנוע את הקלע, – הנוהג במשמעת כלפי קציניו, – ואפילו את הקלע הצעיר, מלשדוד את אוכלוסית הילידים. אם אין יד חזקה בולמת אותו – ישתמש בכל הזדמנות לתת חופש ליצר הביזה שלו, – זה פשעו החביב עליו ביותר. ברוב המקרים אינו מסוגל להבחין בין אוכלוסיה שיש להענישה, לבין זו שצריך לקרב אותה או לשמור עליה. הילידים, יהיו אשר יהיו, הם «פראי-אדם» בעיניו. מכאן ההכרח להרחיק ככל האפשר את הקלע מן האוכלוסיה. לפחות בתקופות המסע של ה«שדרות».

לבסוף, ראוי לציין, כי צבא זה, שערכו רב כל כך מבחינות רבות, אינו מביא את תועלתו המלאה אלא בשני תנאים, שהם הכרחיים ומספיקים כאחד.

1. לצבא זה דרושים מפקדים אשר יתקשרו אליו, יכירוהו ויאהבוהו, ולא חבר קצינים ארעי, אנשים הנשלחים נגד רצונם לתוך חיל זר להם לגמרי. מכאן ההכרח בקצינים ופמלים צרפתיים, אשר התמחו בשירות גדודי הקלעים.

2. מן ההכרח שהקלעים יכירו איש את רעהו זמן ממושך, יתרגלו איש אל אחיו להיותם חטיבה אחת. לפי מידת ליכודם כן יגדל ערכם. «רוח היחידה» (Esprit de corps) הוא אצלם מושג החל גם על פלוגה, גם על מחלקה, וגם על כיתה. בקרב אוהב הקלע למצוא על ידו את שכנו לשעשועים ואת חברו למשחק הלוצו או הקלפים. ההחלפות וההעברות התכופות בתוך יחידות הקלעים, הגוררות אחריהן פיצול בטליונים וליקוטם מחדש, פעמיים או שלוש פעמים במשך שנה אחת, גרמו לעתים קרובות מדי לירידת ערכם הלוחם, ירידה שלא הרגישו בה עד שנתגלתה באופן פתאומי. ולהיפך, אותם הבטליונים שהגיעו למקום בהרכבם המלא, ובמשך חדשים ארוכים לא חל בהם כל שינוי, הם שהצטיינו במזרח הקרוב. בקיצור: אין קלעים ראויים לשמש בלי קציני-קלעים מתאימים לתפקידם; אין גדודי קלעים, ללא שיטה קיבוצית להחלפת החיילים.

*

די בהתבוננות מעטה בשביל להבחין בין חיילות טוניסיים לחיילות אלג'יריים. בין הטוניסיים נדיר הטיפוס של החייל הותיק והמוצק, בעל השפם הארוך או הזקן המרובע הגזוז בדיקנות במספריים, טיפוס המצוי גם בין הקלעים של הדור החדש, כיוורשו של ה«טירקו» הישן. הטוניסיים, פרט לבעלי הדרגות, הם ברובם הגדול ערבים צעירים, גבוהים ורזים, בעלי חזה צר ועצמות-לחיים בולטות, ולפניהם הבעה של פסיביות וכניעה לגורל. הטוניסי, שהוא בן גזע שלו וקשור לקרקע, ולא בן לשבטים הנודדים שחיו עוד אתמול על חרבם, — משרת בצבא צרפת לא כמתנדב ולא בתוקף חוקי צרפת, אלא בגזרת הפי (המושל) של טוניס. אין צבא אשר קל לנהוג בו בימי שלום כצבא הטוניסי. אך בין במסע ובין באש הקרב הם מגלים פחות מרץ מן האלג'יריים, ופחות מהאלג'יריים הם קשורים ליחידתם. בדרך רבים ביניהם הנחשלים, המנצלים את המוסלמיות שלהם כדי ליהנות מהכנסת האורחים של האכרים הסוריים, — פעמים אף למשך שבועות תמימים.**

הטוניסי מסוגל יותר מהערבי האלג'ירי לתרגול מהיר. הוא גם משכיל במקצת מהאלג'ירי, אולי גם בעל תפיסה טובה יותר, והוא נוח יותר לעיצוב. אין הטוניסי עקשן כמו הקבילי. הפמל הטוניסי מגלה את סמכותו בלי אותו התוקף הגס במקצת של האלג'ירי. לעומת זה קל יותר להכשירו לתפקידו. הטוניסי מושפע מדוגמת מפקדיו עוד יותר מהאלג'ירי. הוא מכיר ברצון בעליונותם. בטליון טוניסי כזה בתוך צבא הליוגט קנה לו בצדק, — בזכות אישיותו של הקפיטן הצעיר המפקד עליו, — שם של יחידה מלאת גכונות ורוח תוקפנית. אין להפריזו אפוא בנחיתותו של הטוניסי. ויש להביא בחשבון את תכונותיו המיוחדות, שבגללן רכש לו בתוך חבר הקצינים של צבא אפריקה גם מצדדים וגם מקטרגים, במספר שוה כמעט.

* «טירקוטים» — כינוי לחיל הרגלים של הילידים בצפון אפריקה הצרפתית. — המערכת.

** הגנרל גורמן מציין את ההבדל האופייני בין המבטא של האלג'ירי לבין המבטא הסורי. גם מבטאם של הטוניסיים מגלה הרבה מאפים. הרישים אינן מבוטאות בפיחהם באופן בולט ומודגש כמו בפי האלג'יריים. ריפוקן של התנועות מזכיר את המבטא הסורי הנמרני ומגלה קרבה ברורה בין הטוניסיים והלבנטינים, אמנם לא בגזע כי אם באופי. מהרבה בחינות קטן המרחק בין הטוניסי והסורי, מן המרחק שבין הטוניסי והאלג'ירי.